

**GÖÇ VE
DİASPORA
VAKFI**

SURİYE SAHA GÖZLEM RAPORU

GÖÇ VE DİASPORA VAKFI

Göç ve Diaspora Yayınları

Yayın No: 3

Aralık, 2024

Bilgi Üretimi ve Yayınlar Başkanlığı
Tarafından hazırlanmıştır.

İletişim:

Adres: Hacı Bayram Mh. Eşme Sk. No:2

Altındağ/ANKARA

Tel: 0312 700 06 61 GSM: 0 (533) 573 47 15

E posta: gocvediasporavakfi@gmail.com

Web: www.gocvediaspora.org

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	6
1. Şam'daki Hükümet Yapısı ve Bürokratik İyileştirme Süreci.....	6
<i>Türk ve Suriye Bürokrasi İlişkilerinin Güçlendirilmesi</i>	6
<i>STK'ların Rolü ve İşbirliği</i>	7
2. Devrim Sürecinin Toplumsal ve Siyasal Meşruiyeti	7
<i>Devrimci Aktörlerin Katılımı</i>	7
<i>Toplumsal Mutabakat ve Ulusal Birlik</i>	8
3. Şam'daki Durum: Altyapı ve Ekonomik Zorluklar	8
<i>Altyapı Sorunları</i>	8
<i>Diğer Şehirlerdeki Durum</i>	8
4. Ekonomik Kriz ve Para Politikası Önerileri	9
<i>Suriye Lirası ve Döviz Kuru</i>	9
<i>Nakit Taşıma ve Kredi Kartı Sistemi</i>	9
5. Akaryakıt ve Lojistik Sorunları.....	9
<i>Akaryakıt Sorunu ve Fiyatlar</i>	9
<i>Mersin-Gaziantep-Şam Lojistik Hattı Projesi</i>	9
6. Suriyeli Aktörlerin Giriş-Çıkış Sorunları ve Bürokratik Engeller	10
<i>Giriş-Çıkış Kolaylıkları</i>	10
7. Güvenlik Durumu ve Şebbiha Tehdidi.....	10
<i>Şebbiha Yapılanmalarına Karşı Önlemler</i>	10
8. İran'ın Suriye'deki Varlığı ve Güvenlik Sorunları	10
<i>İran ve Hizbullah'ın Etkileri</i>	10
9. Halkın Türkiye'ye Bakışı ve Destek Beklentileri.....	11
<i>Türkiye'ye Duyulan Güven ve Memnuniyet</i>	11
10. Lübnan Mallarının Piyasada Etkisi.....	11
<i>Lübnan Mallarının Suriye'deki Piyasadaki Yeri</i>	11
11. Türkiye – Suriye – Irak Bölgesel Stratejik Ortaklık Kurulması.....	11

12.	Suriyelilerin Geri Dönüşü	12
	SONUÇ ve ÖNERİLER.....	13

SUNUŞ

Suriye, on yılı aşkın bir süredir devam eden çatışmaların ardından yeni bir döneme adım atmaya çalışıyor. Bu süreçte, ülkenin yeniden yapılanması ve toplumsal yaralarının sarılması, sadece Suriye'nin değil, aynı zamanda bölgenin geleceği için büyük bir önem taşımaktadır. Göç ve Diaspora Vakfı olarak, 2024 yılının Aralık ayında gerçekleştirdiğimiz saha gözlemleri ve analizlerle, Suriye'nin yeniden inşa sürecine dair kapsamlı bir perspektif sunmayı amaçladık.

Bu rapor, Suriye'nin yeniden yapılanma sürecindeki temel sorun alanlarını ve fırsatları ele alırken, Türkiye'nin bu süreçte oynayabileceği rolü detaylandırmaktadır. Türkiye'nin tarihsel bağları, bölgesel tecrübesi ve kalkınma alanındaki başarıları, Suriye'nin yeniden inşa sürecine önemli katkılar sunabilecek bir zemin oluşturuyor. Rapor, Türk-Suriye işbirliğinin hem iki ülke ilişkilerini derinleştirebileceği hem de bölgesel istikrarın sağlanmasına katkıda bulunabileceği gerçeğini vurgulamaktadır.

Raporda, Şam'daki hükümet yapısından altyapı projelerine, ekonomik krizden toplumsal mutabakata kadar pek çok konu başlığı ele alınmış ve somut öneriler sunulmuştur. Bu çalışma, yalnızca mevcut durumu analiz etmekle kalmamış, aynı zamanda Suriye'nin geleceğini şekillendirebilecek fırsatları da ortaya koymuştur.

Suriye halkının Türkiye'ye duyduğu güven ve destek beklentileri, iki ülke arasındaki işbirliğini daha ileri taşıma sorumluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, sunulan bu raporun, ilgili taraflara rehberlik etmesi ve Suriye'nin yeniden yapılanma sürecine katkıda bulunacak politikalar geliştirilmesine ilham vermesi dileğiyle...

GİRİŞ

Suriye, on yılı aşkın süredir devam eden çatışmaların ardından yeni bir döneme geçiş süreciyle karşı karşıyadır. Bu süreç, yalnızca savaşın yaralarını sarmakla sınırlı kalmayıp, bölgesel istikrar ve uzun vadeli kalkınma açısından da büyük bir fırsat sunmaktadır. Ancak bu yeniden yapılanma, sadece altyapı yatırımları ve ekonomik reformlarla değil, aynı zamanda toplumsal barış, siyasal meşruiyet ve uluslararası iş birliğini de içeren çok yönlü bir stratejiyle ele alınmalıdır.

Türkiye'nin tarihsel, kültürel ve ekonomik bağları, bu sürece sağlayabileceği katkıyı daha da anlamlı kılmaktadır. Türkiye, hem Suriye'nin yeniden inşa sürecinde kilit bir ortak olarak hem de bölgesel barışın teminatı olma noktasında önemli bir sorumluluk taşımaktadır. Bu rapor, Suriye'nin karşı karşıya olduğu temel sorunları tespit ederek, Türkiye ile iş birliği çerçevesinde çözüm yollarını ve fırsatları ele almaktadır.

Raporda, altyapı eksikliklerinden ekonomik krizlere, toplumsal uzlaşmadan güvenlik tehditlerine kadar geniş bir yelpazede sorunlar analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra, Suriyelilerin geri dönüş süreçlerinin planlanması ve yönetimi gibi hassas konular için stratejik öneriler sunulmuştur. Rapor, Suriye'nin kalkınma sürecinde Türkiye-Suriye iş birliğinin önemine dikkat çekerken, bu sürecin bölgesel barış ve istikrar için taşıdığı kritik değeri vurgulamaktadır.

1. Şam'daki Hükümet Yapısı ve Bürokratik İyileştirme Süreci

Türk ve Suriye Bürokrasi İlişkilerinin Güçlendirilmesi

Şam'daki geçici hükümet yapısının sağlıklı ve etkili bir şekilde inşa edilmesi için Türk ve Suriye bürokrasisi arasındaki karşılıklı temasların artırılması önemlidir. Bu temaslar, özellikle Türk bürokrasisinin yeniden yapılanma süreçlerinde kazandığı deneyimlerin Suriye ile paylaşılmasını sağlayarak Şam'daki yönetim mekanizmalarının daha hızlı ve etkin bir şekilde kurulmasına yardımcı olabilir.

Bu işbirliği, sadece bürokratik ıslah sürecine destek olmakla kalmaz, aynı zamanda iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin derinleşmesine de katkı sağlar. Örneğin, yerel yönetimler, kamu hizmetlerinin modernizasyonu ve e-devlet uygulamaları gibi alanlarda Türkiye'nin başarılı uygulamaları Suriye'de modellenmelidir. Türkiye'nin çok katmanlı bürokratik yapısından elde edilen kazanımlar, Suriye'de yeni bir bürokrasi modeli oluşturulmasına zemin hazırlayabilir.

Bu bağlamda, Türkiye ve Suriye bürokrasileri arasındaki işbirliğini artırmak için ortak çalışma grupları, eğitim programları ve teknik destek mekanizmaları kurulması faydalı olacaktır. Örneğin, Türk uzmanlar tarafından Şam'da düzenlenecek seminer ve çalıştaylar, Suriye'deki bürokratlara modern yönetim ve reform tekniklerini öğretme imkânı sunabilir.

STK'ların Rolü ve İşbirliği

Suriye'nin yeniden yapılanması sürecinde devlet mekanizmaları kadar sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) da kritik bir rol oynaması gerekmektedir. Türkiye'deki STK'lar, Suriye'deki yerel STK'larla işbirliği yaparak hem halkın temel ihtiyaçlarını karşılamaya hem de imar ve inşaa süreçlerine yönelik projeler üretmeye odaklanabilir. Bu süreç, insani yardım odaklı bir yaklaşımdan daha çok kalkınma temelli bir yaklaşımla yürütülmelidir.

Suriye'deki yerel STK'ların yetkinliklerinin artırılması ve altyapı kapasitelerinin geliştirilmesi çok önemlidir. Türk STK'ları, teknik eğitim ve kaynak transferi gibi alanlarda bu yerel yapılarla ortak projeler yürütebilir. Örneğin, barınak inşaa projeleri, eğitim altyapısının yenilenmesi, su ve enerji altyapısı projeleri gibi çalışmalar, halkın temel yaşam koşullarını iyileştirirken, uzun vadede kalıcı bir istikrarın inşaa edilmesine katkıda bulunabilir.

Ayrıca, Suriyelilerin kendi vatanlarına geri dönüş süreçlerini desteklemek için toplumsal uyumu teşvike yönelik projeler geliştirilebilir. Bu kapsamda, Suriye'deki yerel halkın yaşam standartlarını iyileştirecek ve şehirlerin altyapısını modernize edecek projeler, geri dönüşlerin artmasına olanak sağlayacaktır. STK'ların bu konudaki aktif rolü hem ulusal hem de uluslararası toplumun dikkatini Suriye'nin yeniden inşaa sürecine çekmek açısından stratejik bir öneme sahiptir.

2. Devrim Sürecinin Toplumsal ve Siyasal Meşruiyeti

Devrimci Aktörlerin Katılımı

Devrim sürecinde öne çıkmış aktörlerin çeşitli rollerle yeni yönetim sürecine dahil edilmesi, Suriye'nin mevcut yönetiminin toplumsal ve siyasal meşruiyetini artıracak önemli bir adım olacaktır. Bu dahil olma süreci, Suriye halkı arasında daha geniş bir mutabakatın sağlanmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca, devrimci aktörlerin etkin bir şekilde katılımı, toplumdaki derin ayrılıkları azaltarak daha kapsayıcı bir siyasal ve sosyal yapının oluşmasını destekleyebilir.

Bu katılım, aynı zamanda dış kaynaklı kötü niyetli operasyonların önünü kesecek bir bariyer işlevi görebilir. Devrimci aktörlerin ulusal düzeydeki siyasi platformlarda yer alarak,

uluslararası alanda Suriye yönetiminin daha güçlü bir meşruiyete sahip olmasını sağlamaları mümkün hale gelecektir. Bu durum, yönetimin hem halk nezdinde hem de uluslararası topluluklar arasında daha geniş kabul görmesini destekler.

Devrimci aktörlerin sürece dahil edilmesiyle, Suriye'nin yeni siyasi yapısının daha şeffaf, demokratik ve hesap verebilir bir yapıya kavuşması hedeflenebilir. Bu kapsamda, diyalog platformlarının kurulması, şeffaf bir anayasa yapım süreci ve uluslararası denetim mekanizmaları ile desteklenen kapsayıcı bir sistemin inşa edilmesi çok önemlidir.

Toplumsal Mutabakat ve Ulusal Birlik

Devrimci aktörlerin yönetim sürecine entegrasyonu, toplumun farklı kesimleri arasında bir güven ortamı oluşturabilir. Yerel halkın sesini duyurabildiği, şeffaf ve kapsayıcı bir yönetim anlayışı, toplumsal uyumun sağlanmasında belirleyici bir rol oynar. Bu, Suriye'nin gelecekteki istikrarını garanti altına alacak bir uzlaşma ikliminin yaratılmasına olanak tanır. Ayrıca, bu yaklaşım dış güçlerin manipülasyon risklerini azaltır ve Suriye'nin kendi kaderini tayin etme sürecini güvence altına alır.

3. Şam'daki Durum: Altyapı ve Ekonomik Zorluklar

Altyapı Sorunları

Şam merkezi, genel olarak altyapı açısından ciddi bir yıkım yaşamamış olsa da, şehrin altyapısı oldukça eskimiştir. Yolların bakımsızlığı, internet ve iletişim altyapısının çok eski olması, Suriye'nin modernleşme sürecinde önemli engeller teşkil etmektedir. Bu sorunların çözülmesi için Suriye'deki altyapı projelerinin hızlandırılması gerekmektedir. Türkiye'nin deneyimi ve kaynakları bu noktada büyük katkı sağlayabilir. Türkiye, altyapı projelerinin gerçekleştirilmesinde hem finansal destek hem de teknik destek sunabilir.

Diğer Şehirlerdeki Durum

Halep, Humus gibi şehirlerde altyapı ve üst yapı büyük oranda tahrip olmuştur. Bu şehirlerdeki hasarın boyutları, Türkiye'nin 6 Şubat depreminden etkilenen şehirlerle benzerlik göstermektedir. Yeniden inşaat süreci için Türkiye'nin yapacağı katkılar, bu şehirlerdeki yaşam koşullarını iyileştirebilir ve bölgesel istikrarı artırabilir. Ayrıca, bu şehirlerin yeniden imar edilmesi, Suriye'nin farklı bölgelerindeki güvenliği güçlendirecek ve geri dönüş sürecini de önemli oranda kolaylaştıracaktır.

4. Ekonomik Kriz ve Para Politikası Önerileri

Suriye Lirası ve Döviz Kuru

Suriye Lirası, savaş öncesi döneme göre büyük bir değer kaybına uğramış durumdadır. 2008’de 1 \$= 55 Suriye Lirası iken, şu an 1 \$ = 12.000- 14.000 Suriye Lirası arasında dolaşmaktadır. Bu döviz dalgalanmaları, ekonominin normal işleyişini engellemekte ve enflasyonu artırmaktadır. Bu krizin aşılabilmesi için güçlü bir para politikası uygulaması gereklidir. Bu noktada, Türk bankalarının Suriye’de kurumsal bir yapı oluşturması ve Suriye Lirası, Türk Lirası ve Dolar ile işlem yapılabilmesi, Suriye ekonomisinin yeniden canlanmasına yardımcı olabilir.

Nakit Taşıma ve Kredi Kartı Sistemi

Suriye’de kredi kartı sistemi yoktur ve tüm ödeme işlemleri nakit üzerinden yapılmaktadır. Bu durum, piyasada büyük bir nakit döngüsü yaratmaktadır. Herhangi bir ödeme yapmak için insanlar, deste deste kağıt para taşımak zorunda kalmaktadır. Bu sorunun çözülmesi için, Türkiye’nin kurduğu TROY kredi kartı altyapısı Suriye’de kullanıma sunulurken hızlıca çözüm üretilebilir. Bu Kredi kartı sisteminin Suriye’de aktif hale getirilmesi, hem TROY kart sistemini güçlendirecek, hem de Suriye piyasasındaki nakit sıkıntısını giderecektir.

5. Akaryakıt ve Lojistik Sorunları

Akaryakıt Sorunu ve Fiyatlar

Türkiye destekli özgürleştirilmiş ve imar edilmiş bölgeler dışında, Suriye’de ciddi bir akaryakıt krizi yaşanmaktadır. Suriye’nin kendi petrol bölgelerinin PYD kontrolünde bulunması sebebiyle yol kenarlarında Lübnan’dan gelen benzin satılmakta ve Suriye piyasasına göre çok yüksek bir fiyattan piyasada bulunmaktadır. PYD terör örgütünün petrol bölgelerindeki hakimiyetlerine son verilmesi bu krizin çözümü ve Suriye’nin yeniden kendi akaryakıtı ile ihtiyacını gidermesi açısından önem arz etmektedir.

Mersin-Gaziantep-Şam Lojistik Hattı Projesi

Türkiye-Suriye arasındaki lojistik altyapı, özellikle Gaziantep-Şam arasında bir tren yolu hattı kurulmasıyla önemli ölçüde geliştirilebilir. Bu hattın, Suriye’nin yeniden inşa sürecinde büyük rol oynaması beklenmektedir. Tren yolu hattı, Halep, Hama ve Humus gibi şehirlerin yeniden inşası için gerekli olan malzemelerin hızlı bir şekilde taşınmasını sağlayabilir. Bu proje, Türkiye için önemli bir ekonomik fırsat sunacak ve Suriye’nin yeniden yapılanmasında stratejik bir rol üstlenecektir.

6. Suriyeli Aktörlerin Giriş-Çıkış Sorunları ve Bürokratik Engeller

Giriş-Çıkış Kolaylıkları

Türkiye'den Suriye'ye giden Suriyeli aktörler, genellikle Lübnan üzerinden Suriye'ye giriş yapmayı tercih etmektedir. İçişleri Bakanlığından alınan izinlerin sınırlı süresi, bu aktörlerin çalışmalarını engellemektedir. Suriye'de iş yapmak ve ülkenin yeniden inşasına katkı sağlamak isteyen Suriyeli aktörlerin, serbestçe giriş-çıkış yapabilmeleri için hızlı bir çözüm geliştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de kurulu Suriyelilerin STK larının ve şirket sahiplerinin, bu izinler sebebiyle Suriye sahasına inmelerinin gecikmesi veya yavaşlaması bu sahanın başka STK ve Şirketlerce doldurulmasına sebep olacaktır.

Bu kapsamda ilk etapta hızlıca;

- STK temsilcilerine 6 ay – 1 yıllık uzun izinler tanımlanması,
- Şirket sahibi olan Suriyelilere ve Şirketlerinin yöneticilerine 1 yıllık

İzinlerin tanımlanması hem geri dönüş sürecini hem de Suriye'nin yeniden imarı sürecini destekleyici faaliyet olarak değerlendirilebilir.

7. Güvenlik Durumu ve Şebbiha Tehdidi

Şebbiha Yapılanmalarına Karşı Önlemler

Suriye'deki güvenlik durumu, Şam'ın bazı bölgelerinde hala tehdit altındadır. Eski rejim unsurları, uyuşturucu çeteleri ve şebbiha gruplarının, devletin yeniden yapılandırılmasına karşı çıkmaları, güvenliği zedelemektedir. Bu gruplar, çoğunlukla devletin ve halkın güvenliğini tehdit eden terör eylemleri gerçekleştirmektedir. Ancak, Suriye yönetiminin aldığı önlemlerle, bu tür saldırılar çoğunlukla sınırlı kalmaktadır. Suriye'nin güvenliği için Türkiye, bu grupların etkisiz hale getirilmesine katkı sağlamalıdır.

8. İran'ın Suriye'deki Varlığı ve Güvenlik Sorunları

İran ve Hizbullah'ın Etkileri

İran ve Hizbullah, Suriye'deki en etkin güçlerden biri olmuştur. Ancak, Suriye halkı, İran'ın ülke içindeki etkisinden rahatsızdır. İran, yeni yönetimin istikrarı kurma çalışmalarını baltalamak için çeşitli girişimlerde bulunsa da yeni yönetimin güvenlik tedbirleri bu dış kaynaklı operasyonları engellemektedir. İran, Suriye'deki varlığını buralardaki bazı türbe ve kutsal mekanların korunması üzerinden meşrulaştıracak bir kampanya yürütmüştür. Bununla birlikte

Suriye'deki varlığında halkı aşağılayan bir tavır içerisinde oldukları ve baskıcı bir tarz ile kendilerinden nefret ettirdikleri görülmektedir. En kutsal saydıkları Seyyide Zeynep türbesinin hemen etrafında bile herhangi bir imar faaliyeti yapılmamış ve çöplük, çamur içinde yollardan geçilerek buraya ulaşılabilir. Devlet, STK ve millet olarak bu kötü tecrübeden ders çıkartmalı ve Suriye'nin de bağımsız bir devlet olduğu, karşımızdaki muhataplarımızın bir hükümet olduğu ve önemli bir kısmına ev sahipliği yapmış olsak da karşımızda tıpkı bizim gibi bir halk olduğunu göz ardı etmemeli ve ilişki geliştirirken hassas davranmalıyız.

9. Halkın Türkiye'ye Bakışı ve Destek Beklentileri

Türkiye'ye Duyulan Güven ve Memnuniyet

Suriye halkı, Türkiye'nin desteğinden büyük memnuniyet duymaktadır. Türklerle ilişki kuran Suriyeliler, Türkiye'nin geçiş sürecindeki yardımlarından dolayı çok teşekkür etmektedir. Türkiye'nin Suriye'ye olan desteği, halk arasında büyük bir sevgi ve güven yaratmıştır. Türk hükümetinin, özellikle eğitim, sağlık ve altyapı gibi alanlarda vereceği destek, Suriye'nin yeniden inşasında önemli bir rol oynayacaktır. Bu destek, Türkiye ile Suriye arasındaki bağları daha da güçlendirecek ve bölgesel istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Şu anda Suriye'deki en önemli ve çözüldüğünde ciddi etki oluşturacak sorunlar elektrik, Telekom ve internet alt yapısı olarak görülmektedir. Bu 3 temel alanda yapılacak yatırım ve düzenlemeler Suriye'nin yeniden imarında Türkiye'yi hayati bir noktaya taşıyabilir.

10. Lübnan Mallarının Piyasada Etkisi

Lübnan Mallarının Suriye'deki Piyasadaki Yeri

Suriye'de, Lübnan malları yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Lübnan'ın Suriye'ye yakın olması ve İran-Hizbullah varlığı, ticaretin büyük ölçüde Lübnan üzerinden yapılmasına neden olmuştur. Suriye'deki iş piyasasında Lübnanlı iş insanları oldukça etkilidir. Türkiye, bu durumu göz önünde bulundurarak, Suriye'ye olan ticaretini artıracak ulaşım ve lojistik imkanların sağlanmasında hızlı davranmalıdır. Türkiye'nin gıda, inşaat malzemeleri ve diğer temel ürünlerdeki katkıları, bu dengeyi değiştirebilir. Bu hususta bir kez daha lojistik yollarının önemi vurgulanmalıdır.

11. Türkiye – Suriye – Irak Bölgesel Stratejik Ortaklık Kurulması

Suriye'nin yeniden inşası ve istikrara kavuşması, sadece ülke içindeki altyapı ve yapısal değişikliklerle değil, aynı zamanda Türkiye ve diğer bölgesel güçlerle kurulan stratejik iş

birlikleriyle mümkün olacaktır. Türkiye'nin sağladığı insani yardımlar, ekonomik destekler, güvenlik katkıları ve stratejik projeler, Suriye'nin geleceği için çok büyük bir fırsat sunmaktadır. Ancak, bu sürecin başarılı olabilmesi için bölgesel iş birlikleri ve çok boyutlu bir yaklaşım gereklidir. Bu noktada, Türkiye-Suriye-Irak arasında ortak 3 temel sorun ve fırsat bulunmaktadır. PKK-PYD-IŞİD Terör örgütleri /Ticaret-Enerji Yolları / Su Yönetimi meselelerini temel alan “Ekonomi – Güvenlik - Su Yönetimi” merkezli bir stratejik bölgesel ittifak çalışması bölge istikrarına önemli katkılar sunabilir.

12. Suriyelilerin Geri Dönüşü

Suriyeli 12 milyonu aşkın insan, sığınmacı, göçmen veya farklı ülke vatandaşlığı statüleriyle dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış durumdadır. Aileler parçalanmış; bir kısmı Suriye’de, bir kısmı Türkiye’de ve bir kısmı da üçüncü ülkelerde yaşamaktadır. Türkiye’de bulunan 2,9 milyon Suriyeli sığınmacının 900 binden fazlası Türk Milli Eğitim Sistemi içinde eğitim gören çocuklardan oluşurken, 50 binin üzerinde Suriyeli genç Türkiye’deki üniversitelerde öğrenim görmektedir. Türkiye’de şirket kurmuş, ticaret yapan, iş sahibi ve meslek sahibi geniş bir Suriyeli kesim de göz önünde bulundurulduğunda, bu bireylerin tamamının kısa sürede geri dönmesi mümkün görünmemektedir.

Suriye’nin mevcut fiziki yapısı değerlendirildiğinde ise büyük şehirlerde ciddi bir yıkım yaşandığı görülmektedir. Evler, iş yerleri, sanayi tesisleri ve şehir altyapıları ağır hasar almış; su, elektrik, doğal gaz ve yol gibi temel altyapı hizmetleri ciddi yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, her ne kadar Suriye özgürleştirilmiş olsa da birçok Suriyelinin geri dönüş kararlarını ertelemesine neden olmaktadır. Ayrıca, toplumsal gerilimlerin halen sıcak olması ve normalleşme sürecinin uzun bir zaman alacak gibi görünmesi geri dönüş sürecini daha da karmaşık hale getirmektedir. İsrail’in Suriye topraklarındaki işgal girişimleri ve PYD terör yapılanmasının henüz tamamen tasfiye edilmemiş olması da istikrarın inşası önündeki ciddi engeller olarak öne çıkmaktadır.

Geri dönüş sürecinin Türkiye’ye etkileri incelendiğinde, milyonlarca Suriyelinin aynı anda ülkelerine dönmesi iş gücü, ekonomik hareketlilik ve gayrimenkul piyasası gibi birçok alanda ciddi etkilere neden olacaktır. Bu nedenle, planlamaların zamana yayılması ve kamuoyunun bu doğrultuda hazırlanması önem arz etmektedir. Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar, ülkenin Suriye’nin geleceğinde siyasi, ticari, ekonomik ve kültürel etkisi göz önüne alındığında

büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Bu kıymetli hazineyi en iyi şekilde değerlendirerek geri dönüş sürecinin hassasiyetle yürütülmesi, kırgınlık ve kızgınlık yaratmadan tamamlanması gereklidir.

Sığınmacıların sosyal, ekonomik ve ticari bağları dikkate alınarak geri dönüş süreçlerinin kademeli bir şekilde planlanması, süreçte karşılaşılabilecek zorlukların en aza indirgenmesini sağlayacaktır. Özellikle engelli bireyleri olan aileler ve Türkiye’de eğitime devam eden çocukları bulunan ailelerin dönüş süreçlerinin zamana yayılması elzemdir. Filistin asıllı ve vatandaşlık statüsü belirsiz bireyler için özel bir statü tanımlaması yapılması, Türkiye’de akrabaları bulunan bireylerin ise dönüş süreçlerinde desteklenmesi gerekmektedir.

Geri dönüş süreçlerinin yönetimi kadar, Türkiye ile Suriyeli bireyler arasındaki bağların korunması da kritik öneme sahiptir. Türkiye’de şirket sahibi, meslek sahibi veya eğitim görmüş bireylerin mavi kart gibi uygulamalarla Türkiye ile ilişkilerinin devamlılığı sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra, geçici koruma statüsündeki bireylerin yılda birkaç kez Türkiye’ye giriş yapmasına izin verilerek sosyal bağlarını sürdürmeleri teşvik edilmelidir.

Suriye’nin yeniden inşası sürecinde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, altyapı projelerinin hızlandırılması ve Gaziantep-Halep karayolu ile Gaziantep-Şam demiryolu projeleri gibi ulaşım yatırımlarının hayata geçirilmesi, hem ekonomik kalkınmayı destekleyecek hem de geri dönüşlerin artmasına katkıda bulunacaktır. Bu kapsamlı yaklaşım, Türkiye ile Suriye arasındaki bağların güçlenmesine ve bölgesel istikrarın sağlanmasına olanak tanıyacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Suriye'nin yeniden yapılanma süreci, sadece altyapı yatırımları ve ekonomik reformlarla sınırlı kalmayıp, toplumsal barış, siyasal meşruiyet ve bölgesel iş birliği gerektiren çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Türkiye, tarihsel bağları, bölgesel konumu ve yeniden yapılanma süreçlerindeki deneyimiyle bu sürece önemli katkılar sağlayabilecek bir aktördür. Altyapı projelerinin hızlandırılması, Gaziantep-Şam demiryolu gibi stratejik yatırımlarla ekonomik hareketliliğin artırılması ve yıkılmış şehirlerin yeniden inşa edilmesi, hem Suriye’nin kalkınmasına hem de bölgesel ticaretin gelişmesine olanak tanıyacaktır.

Toplumsal barışın tesisi için devrim sürecinde yer almış aktörlerin sürece dahil edilmesi ve kapsayıcı bir yönetim modelinin oluşturulması kritik önemdedir. Bu bağlamda, Suriyelilerin geri dönüş sürecinin kademeli bir şekilde planlanması ve sosyal, ekonomik bağları gözetin

insani bir yaklaşımla yönetilmesi gerekmektedir. Türkiye'deki Suriyelilere yönelik mavi kart gibi uygulamalarla, dönüş süreçlerinde sosyal bağların korunması teşvik edilmelidir.

Bölgesel iş birliği, istikrarın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, Suriye ve Irak arasında oluşturulacak stratejik ortaklıklar, terör tehdidiyle mücadele, enerji projelerinin geliştirilmesi ve ticaret yollarının güvenliği açısından büyük fırsatlar sunmaktadır. Bunun yanı sıra, uluslararası toplumun desteği ve sivil toplum kuruluşlarının etkin katılımı, Suriye'nin yeniden inşasında temel yapı taşlarını oluşturacaktır. Türkiye, ulusal ve uluslararası düzeyde güçlü bir koordinasyonla bu süreçte lider bir rol üstlenmeli ve kapsamlı bir stratejiyle bölgesel barışa katkı sağlamalıdır.